

Két ritka ászkarák (*Oniscus asellus* Linnaeus, 1758 és *Protracheoniscus major* (Dollfus, 1903)) újabb előfordulásai Magyarországon (Crustacea: Isopoda: Oniscidea)

CSORDÁS BEÁTA, KONTSCHÁN JENŐ & HEGYESSY GÁBOR

ABSTRACT: (New records of two rare woodlice (*Oniscus asellus* (Linnaeus, 1758) és *Protracheoniscus major* (Dollfus, 1903)) from Hungary). New occurrences of two rare woodlice species (*Oniscus asellus* (Linnaeus, 1758) and *Protracheoniscus major* (Dollfus, 1903)) are published. Short descriptions, occurrences and distributions are given. With 5 figures.

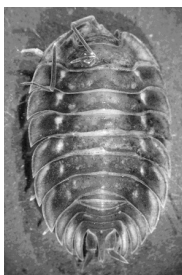
Bevezetés

Jelen dolgozatban két ritka ászkarák faj újabb előfordulási adatait mutatjuk be. Ezek: az *Oniscus asellus* Linnaeus, 1758 és a *Protracheoniscus major* (Dollfus, 1903). Mindkét fajból egy-egy nőstény példány került elő a Hegyessy Gábor által gyűjtött zempléni anyagból. A fajok ismertek hazánk területéről, de kelet-magyarországi előfordulásukról eddig nem volt ismeretünk.

Oniscus asellus Linnaeus, 1758

Ismert adatai: Eddig az alábbi négy hazai lelőhelyről közölték a faj adatát: Budapest (CSIKI 1926; DUDICH 1942; LOKSA 1958) Tihany (DUDICH 1942; KESSELYÁK 1935/36), Zirc (ILOSZVAY 1985) és Pusztafám (KONTSCHÁN & BERCZIK 2004).

A faj bemutatása: Ovális-kerekded habitusú hát-hasi irányban erősen lapított ászkafaj, 15–18 mm (1. ábra). Jellemzően csillogó szürkésbarna színű faj, háti felszínén szabálytalan elrendezésű sárgásfehér foltokkal, amelyek a tergitek két szélén hosszanti sávokként húzódnak végig. A fej kb. kétszer olyan hosszú, mint amilyen széles, kétoldalt erős nyúlványokat visel, a középső homloklebeny nem ilyen fejlett (2. ábra). A kétoldalt elhelyezkedő szemek 18–22, 4 sorba rendezett ocellusból állnak. A csáp nyolczűzű: 5 nyélzűből és 3 ízű csápborból felépített. Előbbiek közül az ötödik a legfejlettebb, hossza a csápbor hosszát is meghaladja. A szelvények hátsó sarka csúcsba húzódik, a potrohszelvények körvonala követi az előzőekét, így alakul ki a jellegzetes testalak. A telson lényegesen hosszabb, mint amilyen széles; hosszú, keskeny-háromszögű végrésszel (3. ábra). Az uropodit-exopoditja nagy, alapíze vasos.

1–3. ábrák: *Oniscus asellus* Linnaeus, 1758: 1 = habitus, 2 = fej, 3 = telson

Vizsgált anyag: Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Sátoraljaújhely, Dózsa György utca 8., egyelve, 2004.10.20., leg. Hegyessy G.

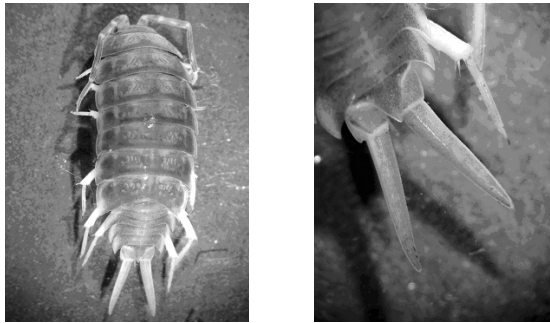
Elterjedés: Ez a faj nyugat-atlanti eredetű. Egész Európában elterjedt, Olaszországtól Dél-Skandináviáig, az Ibériai-félszigettől Oroszorszáig, valamint a Balkán északi részén. Távolabbra is eljutott emberi közvetítéssel, így megtalálható Grönlandon, Észak-Amerikában, az Antillákon és Madeirán is. A mediterrán területekről, valamint a Dél-Balkánról hiányzik.

Megjegyzés: Bár az ismeretterjesztő irodalmak és oktatási anyagok gyakori példaállata, mint az ászkarákok jellemző képviselője, mégis hazai elterjedéséről keveset tudunk, hazánkban igen ritka.

Protracheoniscus major (Dollfus, 1903)

Ismert adatai: Ennek a nagytermetű ászkarák fajnak utolsó ismert példánya hazánkból 1985-ben került elő (ILOSVAY 1985), kelet-magyarországi előfordulásáról eddig nem volt adat. Eddig csupán két hazai lelőhelyen találták meg: Budapesten (DUDICH 1933, 1942; LOKSA 1958) és Zircen (ILOSVAY 1978, 1985).

A faj bemutatása: Hosszúakás-ovális, 15-18 mm-es, barnásszürke alapszínű ászkafaj (4. ábra). Jellemző a test szegélyén végigfutó vékony sárgásfehér sáv, valamint a lábak csípőlemezének ugyanilyen színű alapja. A fej kb. kétszer olyan hosszú, mint amilyen széles, kétoldalt lebenyekkel, amelyek kevésbé kifejezettek. A szemek kb. 20 ocellusból összetettek. A csáp 7 tagú: 5 nyél- és 2 csápostorízból áll. A fej után következő három testszelvény hátsó széle lekerekített. A telson rövid, háromszög alakú, csúcsa nem vagy alig haladja meg az uropodit-exopoditok tőizének hosszúságát. Ez utóbbiak jelentős méretet érnek el (5. ábra), amely tulajdonság a hímeknél kifejezett.

4–5. ábrák: *Protracheoniscus major* (Dollfus, 1903): 4 = habitus, 5 = uropoditok

Vizsgált anyag: Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Sátoraljaújhely, Kazinczy utca 51., egyelve, 2004.10.20., leg. Hegyessy G.

Elterjedés: A *Protracheoniscus major* megtalálható Türkisztántól Dél-Oroszorszáig, Románián, Magyarországon, Délnyugat-Szlovákián át Bécsig, Prágáig és a pilseni területekig, de Lengyelország északi területén és még északabbra Észtországban is előfordul.

Köszönetnyilvánítás: Köszönettel tartozunk, Dr. Szűts Tamásnak, aki a fotók elkészítésében volt segítségünkre.

Irodalom

- CSIKI, E. (1926): Magyarország szárazföldi Isopodái (Isopoda terrestria Hungariae) (Die Landisopoden Ungarns). – *Annals historico-naturales Musei nationalis hungarici* **23**: 1–79.
- DUDICH, E. (1933): Faunisztikai jegyzetek (Faunistische Notizen) IV. – *Állattani Közlemények* **30**: 120–129.

- DUDICH, E. (1942): Nachtrge und Berichtigungen zum Crustaceen-Teil des ungarischen Faunenkaloges II. – *Fragmenta Faunistica Hungarica* **5**: 1–13.
- ILOSVAJ, GY. (1978) A Bakony Természettudományi Múzeum Isopoda, Diplopoda és Chilopoda gyűjteményéről, illetve a Bakony-hegység Isopoda, Chilopoda és Diplopoda faunájának kutatottságáról. – A hetedik Bakony-kutató Ankét, Zirc, pp. 19–23.
- ILOSVAJ, GY. (1985): A zirci arborétum Isopoda, Diplopoda és Chilopoda faunájáról (Über die Isopoda-, Diplopoda- und Chilopoda-Fauna des Zircer Arboretums). – A Bakony Természettudományi Kutatásának Eredményei, 16 – A Zirci Arborétum Élővilága **1**: 43–49.
- KESSELYÁK, A. (1935/36): A Tihanyi félsziget Isopoda-faunája (Die Isopodenfauna der Halbinsel von Tihany). – *Magyar Biológiai Kutató Intézetek I. osztályának közleményei* 82–88.
- KONTSCHÁN, J. & BERCZIK Á. (2004): A Dunántúli-középhegység (Gerecse, Vértes, Bakony-vidék) Peracarida (Crustacea) faunája. II. Szárazföldi fajok (Isopoda: Oniscidea). – *Folia Musei Historico-naturalis Bakoyniensis* **21**: 73–82.
- LOKSA, I. (1958): Budapest és környékének állatvilága. [The fauna of Budapest and its environs]. – In: Pécsi, M. (szerk): Budapest földrajza I. Budapest természeti képe. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 643–661.

CSORDÁS Beáta
H-8648 BALATONKERESZTÚR,
Ady E. u. 20.
csordasb@freemail.hu

KONTSCHÁN Jenő
MTA-ELTE Zootaxonomiai Kutatócsoport
Magyar Természettudományi Múzeum Állattára
H-1088 BUDAPEST
Baross u. 13.
kotscha@zoo.zoo.nhmus.hu

HEGYESSY Gábor
Kazinczy Ferenc Múzeum
H-3980 SÁTORALJAÚJHELY
Dózsa György út 11.
hegyessy@hermuz.hu

